

SKOLMEDLING

”Hopp om att mötas när man inte vill träffas!”

Skolmedling uppmärksammas och prisas¹

Intervju med Linda Marklund, projektledare för ”Medling i skolan”.

Norrbottnensmodellen av skolmedling inspirerar nu andra län och kommuner i landet. Sedan årsskiftet måste kommunerna erbjuda medling vid brott eller konflikter där gärningspersonen är upp till 21 år, men redan 2004 startade Kommunförbundet i Norrbotten medling i skolan. Då var man först i Sverige, och nu har ett försäkringsbolag belönat projektet. Det har gett en lugnare atmosfär i skolorna

- Vi är så stolta. Vi har fått stipendiet "Idéer för livet" för vårt arbete ”Medling i skolan”, säger projektledaren Linda Marklund, som också doktorerar i ämnet i juridik.

Prissumman som de fått till projektet är på 50 000 kr. Medlingen handlar om att låta ungdomar jobba med sina egna konflikter. Både ungdomar som är utbildade medlare och personal i skolan deltar i medlargrupperna.

I Norrbotten arbetar också medlare sida vid sida när det gäller medling i skolan och med anledning av brott, vil-

¹ Intervju av *Inger Marklund*, *SR Norrbotten* publicerad på www.sr.se den 2008-05-2.

ket är unikt i Sverige. Samtalen i skolan kan gälla allt ifrån en diskussion om bråk på skolgården till mobbning. Ett av resultaten från Norrbottensmodellen i skolorna är en lugnare atmosfär. Man ser också konflikterna på ett tidigare stadium.

Tove Kyrö Labba, 10 år, i Kiruna sameskola är elevmedlare och hon tycker att det känns bra att lösa andras konflikter.

- Det blev löst, dom hade bråkat om pulkorna i backen, berättar hon.

Under en hel helg har nu Kommunförbundet i Norrbotten haft länets första utbildning för lekmanamedlare och på måndagen arrangerades en konferens för alla som arbetar med medling i länet.

År 2004 gick en dröm i uppfyllelse! Jag, Birgit Nordlander (Kommunförbundet Norrbotten) och Jan Norman (Luleå tekniska universitet) kunde, efter nästan två års förarbete, dra igång Sveriges största skolmedlingsprojekt *Medling i skolan i Norrbotten (2004-2006)*. Projektet kom att förlängas två gånger och pågick fram till årsskiftet 2009/2010. Denna text kommer att ge en kort bakgrund till hur projektet och arbetet var upplagt kompletterat med några olika röster om och från arbetet med skolmedling på Norrbottens skolor.

Bakgrund ”Medling i skolan i Norrbotten”

Projektets syfte

Fokus för arbetet i projektet var att skapa en freds rörelse på gräsrotsnivå. Projektet syftade vidare till att:

- till det bättre förändra atmosfären/arbetsmiljön för alla på skolorna,
- förebygga mobbning och vara ett effektivt sätt att hantera en mobbingssituation,
- lära eleverna att själva lösa sina och andras problem utan att ta till våld,
- lära eleverna och de vuxna vad känslor är och hur dessa kan hanteras,
- skilja på sak och person,

- vara ett snabbt och effektivt konflikthanteringsverktyg.

Personlighetsutveckling (Ström, 2008).

Intervjuerna synliggör att elever och personal upplever en förändring hos sig själva sedan de gått utbildning i medling. De förändringar som elever och personal upplever är följande:

De har

- fått en ökad insikt i sitt eget konfliktbeteende
- fått en ökad insikt i hur de behandlar andra människor
- lärt sig att kontrollera sitt eget beteende
- lärt sig att lyssna och förstå andra människor
- blivit mer observanta, de ser när konflikter uppstår
- fått en ökad förståelse för vad som startar konflikter
- fått ett ökat självförtroende.

I intervjuerna har det framkommit att skolpersonalen upplever en förbättrad och lugnare skolmiljö främst bland eleverna men även att personalen själva känner sig lugnare och upplever mindre stress av att lösa konflikter. Det upplevs bero på att tidigare löste skolpersonalen, främst lärare, konflikter som uppstod mellan elever. I intervjuerna framkommer det att tidigare ville elever inte ingripa eller ta en diskussion mellan andra elever som är i en konflikt. Efter projektet har både elever och personal fått kunskap och färdigheter för att lösa konflikter vilket har ökat elevinflytandet.

Grundtankar om reparativ rättvisa och konflikter

Skolmedling bygger, liksom en del annan medling, på filosofin om den *reparativ rättvisa*. Till skillnad från retributiv rättvisa, som betyder straffande rättvisa och är den som tillämpas i svenska domstolar, strävar reparativ rättvisa efter försoning och reparation av skadan istället för att utkräva straff. Definitionen av reparativ rättvisa är omdiskuterad. Den reparativa processen är en rörelse nerifrån och upp².

² Det är en rörelse som börjat med olika praktiska uttryck och har utvecklats till en rörelse grundad på teori.

(Hoyle, 2010, s 9 ff; Marklund, 2011.) Vissa av de element som bildar basen i begreppet reparativ rättvisa har konkretiserats av Zehr (2002, 2005). Denna konkretisering innebär att parterna försöker rätta till något som blev fel genom att:

- fokusera på skador och behov
- ta itu med förpliktelser/ansvar
- arbeta tillsammans
- involvera berörda – brottsutsatt, gärningsperson, samhälle, familjer, vänner. (Zehr, 2002, s 32ff.)

Att använda en reparativ lins, när brott (inom skolan konflikt) ska hanteras, innebär att se på skadorna som har uppkommit vid situationen och att försöka hela dessa. Zehr har delat in skadeaspekten i fyra olika delar som alla måste beaktas för att reparera skadan:

1. den skadelidande (intrapersonella relationen),
2. den interpersonella relationen,
3. gärningspersonen,
4. samhället. (Zehr, 2005, s 184 f.)

Medlingen syftar till att parter som är inblandade i en konflikt/orätt ska försonas (framför allt med sig själv och om det går med den andre) och komma överens om ett framtida förhållningssätt som innebär att konflikten eller orätten inte upprepas. Medlaren (det kan vara en eller flera medlare) roll är att vara ett stöd för parterna och att lotsa dem genom processen. En annan central tanke i reparativ rättvisa är att konflikten och dess lösning ska tillbaka till "folket". Att behålla ansvaret för konflikten och dess lösning hos dem det berör istället för att låta någon utomstående, exempelvis en domstol eller rektor, "döma och utdela straff".

Genom skolmedling får eleverna ta ansvar för de konflikter som uppstår i skolmiljön och deras lösningar, vilket i förlängningen ökar såväl deras förmåga som vilja att lösa konflikter i ett tidigt stadium innan de kanske utmynnar i exempelvis mobbing.

Metoden är ett *demokratiskt verktyg* att öka elevernas inflytande över skolans sociala miljö. Skolmedling är en metod att hantera konflikter i skolmiljön och motverka mobbing. I skolmedling engageras elever som medlare i de konflikter som uppstår på skolan. Genom att ele-

verna på detta sätt såväl får ta ansvar för de konflikter som uppstår som att vara en del i dessas lösning ökar deras inflytande över skolans sociala miljö. Metoden utvecklar även andra demokratiska kompetenser såsom att lyssna på andra, att känna medkänsla, att argumentera, att ta ansvar för sina handlingar och slutligen att komma överens om en för alla parter passande lösning, en lösning som inte behöver innebära att parterna går därifrån som vänner. Överenskommelsen kan vara att: ”vi är överens om att vi inte är överens men så här gör vi i framtiden...”.

Ett ord som konflikt är svårt att avgränsa med en enda definition. Konfliktdefinitionerna visar på konflikters bredd, djup och komplexitet. Vad konflikter är kan variera från person till person, även inom samma person (vad som en gång utlöser en konflikt behöver inte göra det en annan gång). Vad en person anser vara en konflikt är inte det för en annan.

I dagens samhälle har konflikt en negativ stämpel. Jag tror dock att vi som människor inte hade utvecklats som vi gjort, om inte människan hade haft en förmåga att även se konflikter som något positivt. En väl hanterad konflikt, oavsett om den är intrapersonell, interpersonell eller strukturell, kan leda till att människor växer och utvecklas ensamma eller gemensamt. Den konfliktdefinition som medlingsprojektet har arbetat efter är: ”Konflikt är en process inom eller mellan en eller flera parter som upplever otillfredsställda behov/känslor.”³

Projektets genomförande

Utbildning

Något som varit mycket viktigt under hela projektet har varit att säkerställa att alla på skolan har/får den utbildning som de behöver utifrån deras position. Skolledningen har på olika sätt informerats samt erbjudits att gå samordnarutbildningen tillsammans med övrig personal. Nedan återges ett utdrag ur Ström (2008). Utdraget innehåller ett par citat från de intervjuer hon gjorde samt hennes analys av dessa.

³ Definitionen utvecklades under projektets första del genom samarbete med deltagarna i skolmedlingsprojektet.

”Det här är ju någonting som kommer att bli ett verktyg i samhället för konflikthantering”. (Rektor, gymnasieskola.)

Detta citat synliggör att det finns en kunskap om att medling har blivit vanligare inom olika konflikthanteringsområden. Vid intervjuerna har det framkommit att medlingssamordnare och elevmedlare på högstadiet har uppmärksammat att metoden har blivit allt vanligare i och utanför skolan. Elevmedlare och medlingssamordnare beskriver att de läser i dagstidningarna om medling vid brott, fackliga förhandlingar och konflikter mellan länder. De har även uppmärksammat metoden i olika tv-program som exempelvis ”Grannfejden” som handlar om att lösa konflikter mellan grannar med hjälp av medling.

”Det är inte så många som verkligen förstår att man använder medling vid brott och egentligen hur viktigt det är och vilken guldchans man har fått genom att man får gå den (utbildningen?) här och nu. För att när jag läste en tidning också så såg jag att man kan läsa medling på Luleå Universitet och då kändes det så där wow, att jag har som fått börja med grunden redan nu. Att det är ju fantastiskt på det sättet.” (Elevmedlare, högstadieskola.)

En elevmedlare på högstadiet förklarar i intervjun att hon uppmärksammat användningen och betydelsen av medling även utanför högstadieskolan. (Ström, 2008.)

Skolans personal (lärare, administratörer, rektorer, vaktmästare o.s.v.) har erbjudits grundläggande information. Denna information kan ha varit allt från 1 timme till en heldag. De har också fått möjligheten att gå medlingssamordnarutbildningen två dagar vid tre tillfällen, således sammanlagt 6 dagar. Utbildningen följs upp av regelbundna möten med medlingssamordnarna på skolan.

Alla elever i skolan har fått en grundläggande utbildning i vad skolmedling är. Hur denna utbildning har sett ut i det praktiska genomfö-

randet har varierat. Den har dock motsvarat en heldagsutbildning. Det viktiga har varit att alla elever och all personal har varit inblandade i den. Elevmedlarna har förutom denna grundutbildning fått en 15 timmar lång elevmedlarutbildning.

Kommunförbundet Norrbotten har också erbjudit en Nätverksdag varje termin för elevmedlare och de vuxna som arbetar med konflikt-hantering inom skolan.

Elevmedlarna

Elevmedlarna är den värdefullaste resursen skolan har dels när det gäller att få skolmedlingen accepterad på skolan, dels när det gäller frågor hur programmet ska se ut, marknadsföring, utvärdering och utbildning av nya elevmedlare. Då är de gamla elevmedlarna en viktig tillgång.

När elevmedlare ska väljas ut bör skolan tänka på följande: Elevmedlarna bör representera ett genomsnitt av skolans elever inte bara när det gäller kön och etniskt ursprung, utan även när det gäller frågor som religion, betyg, rik eller fattig, bostadsområde och så vidare. Ju bredare bakgrund elevmedlarna har, desto mer intensitet och status kommer de att ha när de lärt sig att arbeta tillsammans. Dock ska alla ha förmågor som gör dem lämpade som medlare. De måste lära sig att lyssna på andra, visa andra respekt, ledarskap och så vidare. Elever som i vanliga fall kategoriseras som bråkiga elever kan bli och vara riktigt bra medlare.⁴

De elever som väljs måste vidare vara frivilliga och visa en tydlig vilja att verkligen verka som skolmedlare. Det är också viktigt att inte bara välja äldre elever till elevmedlare. Det ska vara en blandning av alla åldersgrupper. Elevmedlarna bör vara tillgängliga för att kunna medla antingen på fasta medlartider eller utifrån att behov uppstår, allt utifrån hur skolan ifråga har valt att lägga upp sitt medlingsarbete.

⁴ Dessa elever har i många fall visat sig vara bland de bästa elevmedlarna. Detta beror troligen på att de under utbildningen dels har känt att de har fått förtroende av skolan att göra detta och dels genom utbildningen fått insikt i det egna konfliktbeteendet vilket gör att de kan fungera bra som medlare.

En del skolor har valt att utbilda hela klasser för att därefter utse vilka som ska vara medlare. Detta alternativ har fungerat bra på skolor som haft svårt att frigöra resurser för medlingssamordnaren att genomföra utbildningarna med en separat grupp.

Exempel från Boden

Utdrag ur en sammanställning av en medlingssamordnare: Elevutvärdering av elevmedlarutbildningen på Sandenskolan, Boden, våren 2006:

Vad har varit bra?

Eleverna beskriver att det som varit bra med elevmedlarutbildningen är att de lärt sig mer om sig själva och att deras självkänsla har förbättrats under utbildningen. De uppger att de lärt sig nya sätt att hantera konflikter och fått en större förståelse för att människor bemöter konflikter på olika sätt. En del framför att det som varit bra är att de fått lära sig mer om medling, att de lärt sig att bli bättre lyssnare och hur man ska vara gentemot varandra. Det som nästan alla nämner är att det som varit bra är att de fått möjligheten att lära känna nya människor, att de haft roligt tillsammans. De skriver också positivt om den gemenskap de känt i elevmedlargruppen. Många uttrycker även att hela utbildningen varit bra.

Vad är det viktigaste du lärt dig?

En del berättar att de viktigaste är att de lärt sig mer om hur de själva beter sig i konfliktsituationer och att de lärt sig andra sätt att uttrycka sig. Andra viktiga kunskaper som eleverna nämner att de tagit till sig är att de har större förståelse för andras sätt att hantera konflikter, lärt sig hur de ska bemöta andra, lärt sig att samarbeta bättre, fått större tålamod och lärt sig hur man kan bemöta konflikter på ett konstruktivt sätt. En del uppger att det viktigaste de lärt sig är att alla kan bidra med något och att de fått en tilltro till att de kan hantera sina egna problem och konflikter.

*Medlingssamordnare*⁵

Utbildning och utveckling av medlingsarbetet ligger till största delen på medlingssamordnarna. Det är dock inte tanken att de ensamma ska ha allt ansvar utan att det är något hela skolan gemensamt ska verka för. Att motta och se till att medlingar blir genomförda är en viktig uppgift för medlingssamordnaren. Likaså att besluta huruvida en konflikt, som kommer in till medling, verkligen är lämplig att medla, av vem och när. Vad som inte får glömmas bort är att medlingen alltid ska vara frivillig. (Cohen, 1995, s 129 ff.)

När en konflikt har kommit in till medling ska medlare utse. Samordnaren kan välja att ha fasta medlingspar som, allt eftersom det kommer in konflikter till medling, får medla. Medlingssamordnaren kan också välja att inför varje tvist ta ut två specifika elevmedlare att medla. Hur samordnaren lägger upp det, är upp till skolan att gemensamt bestämma. För att verkligen få arbetet att fungera och vara förankrat i organisationen är det viktigt att skriva in det i verksamhetsplanen. Medlingssamordnaren bör se till att alla medlarna får medla regelbundet för att de ska behålla skärpan och intresset. (Cohen, 1995, s 136 ff.)

Medlingen

I skolmedlingsprojektet används en vidareutveckling av Linds medkompis-modell (Lind, 2001).⁶

Nutid:

- Introduktion, förklaring av modell och process
- Ramar och grundregler

Dåtid:

- Vad har hänt och hur påverkar det dig?

⁵ Medlingssamordnare kan vem som helst som verkar på skolan vara.

⁶ Lind har i sin modell två steg, dåtid och framtid. Denna tvåstegsmodell har i Skolmedlingsprojektet ansetts lägga för stor tyngdpunkt på dåtiden. Syftet med skolmedling är i första hand att se framåt, inte att gräva i det som varit (även om det sker i vissa situationer där det är behövt). Därför har, i samråd med Lind beslut tagits att när skolorna genom projektet lär ut medlingsmodellen ska indelningen vara tredelad. Delarna som ingår i nutidsdelen sker de facto i nutid och inte i dåtid – det handlar om det som sker här och nu i medlingsrummet, således den introducerande delen av medlingen. (Lind, 2001 s. 5 f, 28 f och Marklund 2007b, s. 5 ff.)

- Uppställning av konfliktfrågor
- Utforska konfliktfrågorna

Framtid:

- Skapa alternativ – brainstorming
- Förhandling
- Formulera överenskommelse
- Avsluta

Uppdelningen i huvuddelar och delmoment ger en tydlig pedagogisk modell.⁷

I nutidsdelen börjar medlarna med att hälsa parterna välkomna till medlingen och att framhålla hur bra det är att de valt att aktivt ta del i konflikthanteringen. Det inledningsanförande som medlarna håller kan sammanfattas i ett antal nyckelord. Denna introduktion är betydelsefull för hela medlingen, och det är därför viktigt att inget glöms, bort men också att medlarna verkligen menar det de säger. Därför finns det inte ett skrivet manus, utan det är upp till var och en av medlarna att se till att de olika delarna av introduktionen finns med på ett sätt som känns bra för dem:

- Välkomna
- Tacka
- Frivillighet
- Rätt att avbryta medlingen => varför?
- Respektera varandra
- Vårdat språk
 - Muntligt
 - Kroppsligt
- Tystnadslöfte
- Neutral och Opartisk
- Inte döma!

⁷ Dock uppstår samma problematik som för medling vid brott. Vad sker egentligen i vilken del? Går de inte in i varandra och vandrar inte parterna fram och tillbaka mellan de olika delmomenten? Detta är ett problem som de flesta medlingsmodeller har. Det viktiga i detta hänseende är att använda modellen som en utgångspunkt för hur en medling ska/bör gå till. Den får inte bli något som medlaren håller fast vid på ett sådant sätt att modellen tar över och förhindrar att medlaren lyssnar på vad parterna vill och behöver.

- Skriftlig överenskommelse
- Medlingsprocessen
- Samla JA (att få bekräftelse och ett godkännande av parterna att de går med på reglerna så som medlarna har beskrivit dem).

Medlarna ber därefter eleverna att i tur och ordning berätta varför de är där. De lyssnar aktivt och summerar ofta. De kan be en part att med egna ord summera den andres berättelse – detta för att få parten att fokusera på vad den andre säger och inte på hur parten själv ska försvara sig. Medlaren försöker få fram såväl fakta som känslor. Behov och intressen är nyckelord i en skolmedling. Medlarna använder frågeorden – när, hur, vad, var vem, vilka. ”Berätta hur det kommer sig att du är här!” eller ”Hur är det nu?” ”Hur kändes det?” De undviker att ställa frågan Varför? Detta eftersom den ofta kan uppfattas som anklagande. Medlarnas arbete är inte att döma någon utan att vara samtalsledare. Uppgiften är att få parterna att själva komma på lösningar, vilket gör att överenskommelserna bättre efterlevs. Det är visat i internationella och nordiska studier att ett elevmedlaravtal efterlevs i ca 94 % av fallen. (Marklund, 2007b.)

”Men det känns som att man gör framsteg varje gång vi har haft medlingsmöte. Vi var/är utan lärare då, då känns det ganska skönt för att samtidigt får man en bekräftelse om att man själv kan saker och ting. Och sen är det också skönt när man ser att eleverna visar själv att dom har intresse för det. Och då kommer det igen den där känslan för mig själv också att jag kanske behärskar det här ändå på nåt sätt. Att jag inte är helt ute och cyklar.” (Elevmedlare, högstadieskola.)

Ovanstående citatet synliggör att när elevmedlare använder sig av sina kunskaper i medling upplever de att de får en bekräftelse på sin kunskap och därigenom ett ökat självförtroende. (Ström 2008.)

Medlingsprogrammen behöver underhållas och utvecklas
Att medla är inspirerande och roligt, men för att få ett medlingsprogram som fungerar över lång tid gäller det att ständigt vidare-

utveckla och underhålla programmet. Det är tre saker som är viktiga att tänka på. *För det första* är det viktigt att programmet utvecklas i takt med att skolan utvecklas. *För det andra* måste det hela tiden ske en marknadsföring av programmet, dels för att få in medlingar och dels för att inte tappa stödet från ledning, lärare, annan personal och framför allt från eleverna. *För det tredje* måste elevmedlarna hela tiden få utvecklas i rollen som medlare. Ett sätt att göra det kan vara genom elevmedlarmöten där de kan diskutera sina erfarenheter, planera olika medlingsprojekt och få vidareutbildning. Ett annat sätt kan vara att anordna skolmedlingskonferenser med andra skolor, som har skolmedling, så att elevmedlarna kan få utbyta erfarenheter med personer utifrån. (Marklund, 2007b, s 146 ff. och s 249 ff.) Även medlings-samordnarna behöver fortlöpande utbildning och möjligheter till erfarenhetsutbyten.

Från *Medling i skolan, en rapport från tiden 2004 – 2006* (Marklund, 2007a) kommer följande slutsatser och kommentarer:

Eleverna påtalar att de ser mer saker nu, och att de ingriper mer aktivt om de ser en kompis som mår illa.

Att skapa en bättre stämning, en öppnare atmosfär där alla kan känna sig trygga och vågar säga vad de vill på en arbetsplats leder i förlängningen till lägre ohälsotal, mindre sjukskrivningar och en bättre ekonomi för ”alla” inblandade.

Genom att skapa en tryggare, lugnare och mer kreativ arbetsmiljö för dem som arbetar (inklusive eleverna) på skolorna ger det eleverna en bättre förutsättning att stärka sina betyg. En del skolor arbetar för att införa ett betyg i medling, andra har det redan. Alla elever som utbildas till medlare får någon sorts intyg på att de har denna kompetens.

Skolmedlingsprojektet bygger på elevinflytande. Det är eleverna som ska vara drivande på skolorna. När det gäller att lösa sina konflikter stärks elevinflytandet i sko-

lan. Elevmedlarna på de drygt 70-talet skolor som idag har en aktiv medlingsverksamhet säger att de definitivt har fått ett ökat inflytande (Marklund, 2007a).

Avslutande reflektion

Livskunskap för mig är kunskaper som du/jag/vi alla har nytta av under hela livet. Att från tidig ålder få lära sig ett strukturerat sätt att bearbeta och hantera, samt i vissa fall även lösa, konflikter torde vara en av de mest värdefulla kunskaper som skolan kan förmedla till unga. Eleverna måste få chansen att från tidig ålder träna sig i konflikthantering och att ta ansvar för det de gör. De konflikter de har är de konflikter som de måste lära sig att hantera. Eftersom det är de konflikter som de är inblandade i kan de ju på intet sätt vara för stora för dem att lära sig av. Ansvar för konflikthanteringen ska självfallet inte ligga helt på eleverna. Vi, vuxna i och omkring skolan måste göra vårt.

Skolmedling är ett sätt att ge hela skolan och alla som verkar där ett verktyg som de kan ta med sig överallt. Medling kan inte lösa alla konflikter men det kan förhoppningsvis hjälpa parterna att växa och gå vidare.

Referenser

- Cohen, R. *Students resolving conflict. Peer mediation in schools.* Glenview, USA: Good year books; 1995.
- Hoyle, C. (Ed.) *Restorative justice – critical concepts in criminology.* Routledge; 2010.
- Lind, E. *Medkompis. Medling och konflikthantering i skolan.* Jönköping: Brain Books AB; 2001.
- Marklund, L. *Medling i skolan. ”En rapport från tiden 2004-2006”* Rapport från projektet ”Medling i skolan”. Kommunförbundet Norrbotten; 2007a.
- Marklund, L. *Skolmedling i teori och praktik.* Licentiatavhandling. Uppsala universitet, Institutionen för Juridik; 2007b.

Marklund, L. *Slutrapport. Medling i skolan 2006-2008*. Rapport från projektet ”Medling i skolan”, Norrbottens län. Rapporrtsammanfattning ”Projektet Medling i Skolan 2004-2006”. Kommunförbundet Norrbotten; 2008.

Marklund, L. *Ett brott två processer. Medling vid brott och unga lagöverträdare i Sverige*. Doktorsavhandling. Uppsala universitet, Institutionen för Juridik; 2011.

Ström, H. *Slutvärdering av projektet ”Medling i skolan”*. Luleå: Luleå tekniska universitet, Utbildningsprogrammet för Sociologi; 2008.

Utbildningskompendium från projektet ”Medling i skolan”. Projekt i Norrbottens län 2004-2006. Kommunförbundet Norrbotten.

Zehr, H. *The little book of restorative justice*. Intercourse, PA: Good Books; 2002.

Zehr, H. *Changing lenses: a new focus for crime and justice*. (3:e uppl.) Scottdale, USA: Herald Press; 2005.

Rekommenderad litteratur

Engdahl, E. *The Emotional Self: From the Standpoint of a Neo-Meadian*. Örebro: Örebro Studies in Sociology 6; 2004.

Forsman, M. & Nilsson, A. *”Medling i skolan” – utvärdering av skolmedlingsprojektet i Norrbottens län*. Luleå: Luleå tekniska universitet, Utbildningsprogrammet för Sociologi; 2007.

Galtung, J. *Fredsforskning*. (3:e uppl.) Stockholm: Prisma; 1970.

Glasl, F. *Confronting conflict: a first aid kit for handling conflict*. Gloucestershire, UK: Hawthorn; 1999.

Hareide, D. *Konfliktmedling*. Lund: Studentlitteratur; 2006.

Harré, R. & Parrot W. G. *The emotions: social, cultural and biological dimensions*. London: SAGE; 1996.

Norman, J. & Öhman, L. *Medling och andra former av konflikthantering*. (2:a omarb. uppl.) Uppsala: Iustus; 2011.